

10

ПОЛИТИЧКИОТ ДИСКУРС НИЗ ПРИЗМАТА НА КРИТИЧКАТА ДИСКУРСНА АНАЛИЗА

Силвана Нешковска

10.1 Вовед

Целта на политиката, меѓу другото, е стекнување на власт, и што е можно подолго задржување на позицијата на моќ (Charteris-Black, 2011). Во демократските општества политичката моќ се стекнува и одржува со помош на умешна и убедлива употреба на јазикот. Всушност, политиката и јазикот се толку тесно поврзани што реализацијата на политичките активности не може да се замисли без употреба на јазикот (Chilton, 2004). Терминот политички дискурс е стручен термин којшто се однесува на јазикот со кој се служат премиерите, претседателите, пратениците, министрите и останатите политички субјекти за време на своите состаноци, седници, предизборни кампањи, собири, интервјуа, протести и слично (Van Dijk, 2002). Политичкиот дискурс претставува главна алатка со којашто тие се обидуваат да создадат позитивен впечаток за себе, и притоа да ги убедат гласачите да ја поддржат нивната политичка идеологија (Charteris-Black, 2011).

Политичкиот дискурс, во зависност од ситуацијата во која се генерира, се разликува по времетраењето, темата, функцијата, публиката, степенот на претходната подготвеност на говорникот, како и стилот и структурата на говорот (Chilton, 2004; Reisigl, 2008). Така, политичкиот дискурс во себе вклучува: политички говори, изјави, интервјуа, дискусии, дебати и др. Она што е заедничка одлика на сите овие типови политички дискурс е пред сè *убедувањето* (Charteris-Black, 2011). Политичките субјекти, генерално, го постигнуваат ефектот на убедување со помош на *легитимизација*, т.е. со зајакнување на сопствената позиција и углед, но и со *делегитимизација*, т.е. со дискредитирање на политичкиот противник, односно поткопување на неговиот кредибилитет во очите на јавноста (Chilton, 2004; Garcia-Pastor, 2008).

Интересот за проучување на политичкиот дискурс се јавил многу одамна, но детални анализи на политичкиот дискурс од лингвистичка перспектива се забележуваат дури во втората половина на 20 век, кога почнал да се применува методот критичка анализа на дискурс (Critical Discourse Analysis). Критичка анализа на дискурс претставува анализа не само на формалната страна (лексичките средства и синтаксички структури) на политичкиот дискурс туку и

врската на политичкиот дискурс со моќта, како и со конфликтите кои произлегуваат од нееднаквата распределба на моќта, во конкретен историски, политички и општествен контекст (Chouliaraki & Fairclough, 1999; Van Dijk, 2009; Weiss & Wodak, 2003).

Целта на овој труд е преку примена на критичката дискурсна анализа да се понуди увид во повеќе јазични одлики на политичкиот дискурс, почнувајќи од *лексиката* (употребена со позитивна и негативна конотација); *синтаксичката структура на исказите* (типови реченици, збороред, и сл.); присуството на *стилските фигури* (метафора, иронија, персонификација, хипербола и сл.); па сè до *јазичните стратегии за изразување неучтивост и говорот на омраза*. Всушност, трудот нуди преглед на сознанија и резултати до кои дошол авторот во рамките на повеќе одделни истражувања на политичкиот дискурс генериран од актуелни домашни и странски политичари, и тоа во три типа ситуационски контексти – 1. кога политичките субјекти се обидуваат да дојдат на власт; 2. кога се на власт, и 3. кога ја напуштаат политичката функција.

10.2 Политичкиот дискурс на политичарите кога се обидуваат да дојдат на власт

Во периодот пред да дојдат на власт, водени од желбата да победат на следните избори и да се стекнат со власт, политичарите го ставаат фокусот на делегитимизирање на своите политички противници, но и на сопствено легитимизирање. Оттука, разбирливо, нивниот (политички) дискурс ги отсликува тие нивни напори како на *лексичко* и *синтаксички ниво* така и во однос на *стилските особености*.

Потврда за ова може да се најде во дискурсот на македонски политичари, претставници на опозицијата и на власта, и тоа во контекст на едно од најважните политички прашања во поновата македонска историја – прашањето за промената на името на државата (Neshkovska, 2019a). Имено, во периодот кога власта ги преземаше сите неопходни чекори за промена на името во 2019 година (Преспанскиот договор, референдумот, гласањето во Собранието итн.), политичкиот дискурс на лидерот на опозицијата избилуваше со *негативна лексика* со која претставниците на актуелната власт се прикажуваа како: предавници на сопствениот народ (Мицковски: „*Заев избега со предавството на нашите браќа и сестри, но нема да може вечно да бега. Кога тогаш ќе се соочи со нас.*“); злонамерни и мрзеливи коцкари (Мицковски: „*се коцкаат со принципи*“); измамници (Мицковски: „*Сè што кажаа, сè што ветува беа лага*“); грабливци (Мицковски: „*Македонија е нивниот најпосакуван плен*“); натрапници (Мицковски: „*Го запоседнуваат нашиот дом*“); олицетворение на злото (Мицковски: „*Ќе го победуваме злото, ќе го победуваме Зоран Заев*“) и уценувачи и заплашувачи (Мицковски: „*Оние кои не поткликнаа на уцените и*

заканите на власта...“), непријатели на народот (Мицковски: „*Оваа ненародна власт ...*“) итн. (Neshkovska, 2019a, стр. 117).

Од друга страна, сосема спротивна тенденција беше забележана во однос на лексичкиот избор на лидерот на опозицијата кога тој зборуваше за себе и за своите сопартитији. Имено, во тој случај, неговиот политички дискурс се базираше исклучиво на **позитивна лексика** преку која политичарот и неговата партија беа претставени како спасители подготвени да сторат сè за својата татковина (Мицковски: „*Ние завршивме со нашата реформа и преродба, подготвени сме, фокусирани сме, сконцентрирани сме, имаме храброст, дури и лудост, а најмногу мудрост./ ВМРО е единствената политичка опција која има сила, знаење, мотивација да им стави крај на неправдите и неуспехот на нашата татковина./ ВМРО ќе биде најголемиот, најсилниот сојузник на македонскиот народ./ ВМРО е најсветол чувар на огнот за македонската држава.*“)(Neshkovska, 2019a, стр. 120).

Покрај со внимателниот избор на лексика, политичарите го постигнуваат ефектот на убедување во предизборниот период и со помош на внимателно изградена **синтаксичка структура** на своите искази. Така, во контекст на промената на името, политичкиот дискурс на лидерот на македонската опозиција беше најчесто реализиран во форма на низа од кратки и недвосмислено **потврдни реченици** (Мицковски: „*Драги браќа и сестри, никој нема да ви го скрши духот. На Македонија ѝ треба вашата сила, талент, енергија. Заедно ние ќе ја направиме земјата за која сме сонувале. Земјата која сме ја посакувале.*“) (Neshkovska, 2019a, стр. 119–120) кои му даваа една посебна динамика и впечатливост на неговиот говор.

Иако поретко, во истиот контекст не изостануваа ни **извичните реченици**, со кои политичарот го повикуваше народот да го изрази своето незадоволство од политиките на актуелната власт (Мицковски: „*Потребна е акција и окрупнување! Да ги збиеме силите, заеднички, принципиелно и силно! Ви подавам рака на сите вас, мора да се бориме заедно! Немојте да седите со скрстени раце! Ви подавам рака. Активирајте се!*“) (Neshkovska, 2019a). Во синтаксичката структура на неговите искази воочливо е и **повторување на истите зборови и фрази**¹, што, всушност, претставува честа појава во политичкиот дискурс, воопшто, кога политичарите сакаат да потенцираат одредена поента и да остават силен впечаток кај аудиториумот (Мицковски: „*Ја изневеривте вашата татковина. Ме изневеривте мене. Го изневеривте ВМРО. Го изневеривте секој член на ВМРО*“) (Neshkovska, 2019a, стр. 119).

Водени од потребата да остават впечаток на мудри и елоквентни индивидуи, кои ја заслужуваат довербата на гласачите, но и на еден посликовит

¹ Повторувањето на одредени зборови, фрази или цели реченици е една од стратегиите кои континуирано се јавуваат во политичкиот дискурс за да се засили ефектот на убедување (Jones & Wareing, 1999; Beard, 2000).

и повпечатлив начин да ја доловат „неспособноста“ на актуелната власт, политичарите умешно го проткајуваат својот политички дискурс и со **стилски фигури**. Така, во истиот контекст на промената на името, во политичкиот дискурс на лидерот на опозицијата се забележуваат **метафори** (Мицковски: „*Ни се случи црниот петок (Преспанскиот договор)*“/„*Вие (осумте пратеници од ВМРО што го подржаа Заев за промената на името) само кратко му ја продолживте политичката кариера на Заев... вашата инјекција, вашиот допинг, кратко ќе му потрае*“), **антитеза** (Мицковски: „*Заев избега со предавството на нашите браќа и сестри, но нема да може вечно да бега*“); **реторички прашања** (Мицковски: „*Зошто не издржавте? Па нели сфативте дека беше готов (Заев), дека бегаше од избори како ѓавол од крст?*“), **персонификација** (Мицковски: „*ВМРО ќе биде најголемиот, најсилниот сојузник на македонскиот народ*“) и **библиско алудирање** (Мицковски: „*Ова зло мора да биде поразено и ќе биде поразено*“) (Neshkovska, 2019a, стр. 118–119).

Интересно е да се спомене дека во истиот општествено-политички контекст, во политичкиот дискурс на претставниците на власта, кои настапуваат од позиција на моќ, се забележа една друга стратегија за делигитимизирање на противникот – игнорирање на опозицијата. Имено, премиерот, Зоран Заев, избегнуваше да ги коментира ставовите на опозицијата во однос на промената на името. Наместо тоа, се фокусираше на успехите на својата влада, опишувајќи ги со помош на внимателно избрана позитивна лексика, во рамките на кратки потврдни реченици, во кои само повремено употребуваше и по некоја метафора за засилување на впечатокот (Заев: „*Работевме напорно сите и сега е време сите заедно да ги собереме плодовите од тој труд*“/„*Се издигнавме над стравот за да обезбедиме безбедна и спокојна иднина*“/„*Европа ни подаде рака и не повика во своето семејство*“) (Neshkovska, 2019a, стр. 120–122).

Политичкиот дискурс, за време на предизборна кампања покрај во вид на политички говори, многу често се реализира и во формат на телевизиски дискусии и дебати, коишто на политичарите им оставаат простор за директно соочување со своите политички ривали. Во таков еден контекст, политичкиот дискурс честопати ефектот на убедување на гласачите го постигнува не со вешта и мудра размена на аргументи и факти, туку со јазични единици со помош на кои се изразува **јазична неучтивост**. Се разбира дека стратегиите за јазична неучтивост служат за поткопување на позицијата на противникот и за негово претставување во негативно светло, односно за загрозување на „лицето“² на противникот (Garcia-Pastor, 2008).

² Концептот „лице“ (т.е. претставата што секој ја има за себе и за начинот на кој сака да биде перципиран од другите луѓе) има централна улога во теоријата за јазична неучтивост (Culprare, 2005), како и во теоријата за јазична учтивост (Brown & Levinson,

Така, на пример, критичката дискурсна анализа на последната дебата пред претседателските избори во Македонија во 2019 година, покажува дека и двата противкандидати, Гордана Силјановска-Давкова и Стево Пендаровски, често посегнуваа по стратегиите за изразување јазична неучтивост³ во текот на дебатата (Neshkovska, 2020б). Поконкретно, во анализираната дебата и двајцата политичари, предводени од потребата да го загрозат, пред сè, „позитивното лице“ на противникот, односно неговата желба да биде почитуван, ценет и допадлив на гласачите, најчесто прибегнуваа кон стратегиите за јазична неучтивост насочени кон позитивното лице на соговорникот: **изразување недопаѓање или несогласување со соговорникот** (Силјановска-Давкова: „*Леле, како е можно да сте толку ужасен? Вие навистина сте ужасен.*“/Пендаровски: „*Вие сте некрофил. Зборувате за починат човек, за обидот за негова ликвидација. Вие сте некрофил.*“), како и употреба на **иронични**, т.е. **саркастични искази** (Пендаровски: „*Не разбирам. Тој (сопругот на Силјановска-Давкова) изгледа банкротираше поради фришопот на Јажинце.*“ Силјановска-Давкова: „*Многу смешно.*“) (Neshkovska, 2020б, стр. 297). Од јазичните стратегии за изразување негативна учтивост, пак, најчесто користени беа **зголемување на наметнувањето врз соговорникот** (Силјановска-Давкова: „*Вие не смеете така да зборувате за мојот татко. Да Ви кажам нешто господине ...*“/Пендаровски: „*Јас да Ви кажам нешто Вам!*“) и **отфрлање на аргументите на соговорникот** (Силјановска-Давкова: „*Неговата лага за мојот татко е типичен случај на сатанизам и не смее да се дозволи овде*“/Пендаровски: „*Само малку! Вие исто така кажавте еден куп лаги и сега велите дека тоа не треба да се дозволи овде...*“) (Neshkovska, 2020б, стр. 219).

Споменативе истражувања упатуваат на тоа дека претставниците на опозицијата сопственото легитимизирање, односно делигитимизирањето на

1987). Во случајот на јазичната неучтивост, целта е намерно да се загрози „лицето“ на соговорникот, додека кај јазичната учтивост говорникот се обидува да го спречи загрозувањето на „лицето“ на соговорникот (Bousfield, 2008).

³ Според Гарсија Пастор (Pastor, 2008), која ја истражувала јазичната неучтивост во политичкиот дискурс, постојат стратегии за изразување неучтивост насочени кон позитивното и негативното лице на соговорникот. Стратегиите за изразување неучтивост насочени кон позитивното лице на соговорникот вклучуваат: **изразување недопаѓање и несогласување со соговорникот и неговите блиски; употреба на агресивна игра на зборови; иронија и сарказам; непризнавање на нечија припадност во одредена група; оградување од сè што е поврзано со соговорникот; игнорирање на соговорникот; омаловажување на соговорникот и намалување на неговото значење и значењето на неговите дела и ставови.** Стратегиите за јазична неучтивост насочени кон негативното лице, пак, вклучуваат: **претставување на нешто како општопознат факт; задолжување на соговорникот; потсетување на одговорноста и правилата кои соговорителот не ги испочитувал; зголемено наметнување врз соговорникот; отфрлање на тоа што го кажал соговорникот и на сè што е поврзано со него; предизвикување на соговорникот; заплашување на соговорникот и сл.**

политичките противници во својот дискурс го градат во континуитет цело време додека се обидуваат да дојдат на власт, и тоа со помош на внимателно избрана лексика, стилски фигури и синтаксичка структура на своите искази. Тоа особено доаѓа до израз во екот на предизборните кампањи кога не само опозициските политичари туку и претставниците на власта, соочени со ризикот да ја изгубат позицијата на моќ, во својот дискурс не само што не ја „штедат“ негативната реторика туку и прибегнуваат кон употреба на јазични единици со помош на кои на експлицитен начин изразуваат јазична неучтивост кон своите политички ривали.

10.3 Политичкиот дискурс на политичарите кога се на власт

За време на политичкиот мандат, фактот дека политичарите ја имаат зацврстено својата моќ и настапуваат од позиција на авторитет се рефлектира и во начинот на кој говорат. Меѓутоа, и во таков ситуациски контекст, тие го моделираат својот политички дискурс во зависност од конкретната цел што сакаат да ја постигнат. Така, дискурсот базиран врз многу умешно градени **концептуални метафори**⁴ може да им послужи за засилување на ефектот на убедување на широките народни маси да ги почитуваат нивните одлуки; додека, пак, дискурсот кој вклучува јазични единици кои претставуваат **говор на омраза** често им служи за заплашување и воспоставување контрола врз оние структури кои ги перципираат како ризик-фактори по нивната позиција на моќ.

Така, на пример, на почетокот на пандемијата со корона вирусот, кога цел свет се најде соочен со многу сериозна здравствена криза, политичките лидери истапија пред своите нации со говори чија цел беше да се долови сериозноста на ситуацијата, да се информираат луѓето за тоа како да се заштитат, но и да се убедат да ги почитуваат рестриктивните мерки. Во еден таков специфичен глобален ситуациски контекст, политичкиот дискурс на многумина државници од различни земји (Ангела Меркел, Емануел Макрон, Доналд Трамп и Борис Џонсон) се одликуваше со изразена употреба на **концептуални метафори** (Neshkovska & Trajkova, 2020a). Поконкретно, најдоминантна беше употребата на **воената метафора** со којашто пандемијата се претставуваше како битка, војна, непријател или бојно поле (Макрон: *“We are at war, admittedly a health war: we’re fighting neither an army nor another nation.”*/Макрон: *“But the enemy is there, invisible, elusive, and it’s making headway”*). Во рамките на оваа метафора, медицинскиот персонал се споредуваше со првите одбранбени

---

⁴ Концептуалната метафора се користи за да се претстави едно нешто (еден поим од еден домен) со помош на нешто друго (друг поим од друг домен) преку аналогија на двата домена. Првиот домен претставува домен „цел“, а вториот домен „извор“. Доменот „цел“ е доменот што се обидуваме да го разбереме (на пр., животот, љубовта, општеството и сл.) со помош на доменот „извор“ (на пр., војна, патување и сл.). Концептуалните метафори играат клучна улога во градењето на перцепцијата на луѓето за општествената и политичката реалност (Lakoff & Johnson, 1980, стр. 159).

редови на војската (Џонсон: „*I want to thank everyone who is working flat out to beat the virus, everyone from the supermarket staff to the transport workers, to the carers, to the nurses and doctors on the frontline*“/Трамп: „*Day after day we’re making tremendous strides with the dedication of our doctors and nurses, these are incredible people, these are brave people, these are warriors*“), а народот се повикуваше на истрајна и претпазлива битка со „непријателот“ (Меркел: „*There is hope, as I have said, but the battle is a long way from being won*“/ Трамп: „*...we will defeat this horrible enemy, we will revive our economy and we will transition into greatness*“) (Neshkovska & Trajkova, 2020a, стр. 113–118).

Во обидот да звучат поубедливо пред широките народни маси, покрај воената метафора, политичарите користеа и други концептуални метафори со кои пандемијата се претставуваше како **долготрајно, макотрпно и неизвесно патување** (Меркел: „*We are walking on thin ice, you can also say on the thinnest of ice. The situation is deceptive and we are by no means out of the woods.*“/“*Let’s all remain wise and careful on the path to the next phase of the pandemic. This is a long route because we cannot lose the drive and get out of breath too early*“); **океан** чии силни бранови надоаѓаат, па го губат својот интензитет и се повлекуваат, за потоа повторно да надојдат (Џонсон: „*That means we can also allow outdoor markets to reopen in a safe way that does not risk causing a second wave of the virus*“), но и како **учител** од кој нешто полезно може да се научи (Меркел: „*We have to learn from the situation, so to say*“/“*The pandemic has taught us that it is not good when protective equipment is exclusively sourced from distant countries*“) (Neshkovska & Trajkova, 2020a, стр. 118–122).

Изразеното присуство на сите овие различни типови концептуални метафори во политичкиот дискурс на политичарите на власт се разбира дека, првенствено, е со цел посликовито и повпечатливо да се објасни кризната ситуација, но и да се предизвика одредена доза на страв кај луѓето преку претставување на светот како бојно поле, разбрануван океан, тежок непристапен терен по кој се патува итн., со крајна цел побрзо и полесно справување со ефектите од здравствената криза.

Настапувајќи од позиција на моќ, политичкиот дискурс на политичарите на власт, понекогаш, за жал, содржи и јазични средства (негативна лексика и стилски фигури како метафора и иронија) коишто претставуваат типичен пример за **говор на омраза**⁵. Цел на говорот на омраза на политичарите на власт не се само нивните политички противници туку и политичарите од други држави, а многу често и одредени маргинализирани групи на луѓе (на пр., бегалци, мигранти, Роми, Евреи и сл.) (Neshkovska & Trajkova, 2020c).

⁵ Говорот на омраза може да биде од типот **мека форма на говор на омраза**, која подразбира **критика, омаловажување, и оцрнување** на тие што се цел на нивниот напад, но и **тврда форма на говор на омраза**, а тоа е директно повикување на **нетолеранција, насилство и агресија** кон некого или нешто (Assimakopoulos et al., 2017).

Политичарите најчесто ја практикуваат меката форма на говорот на омраза. Ова значи дека тие преку говорот на омраза се претставуваат себеси како компетентни *аналитичари* кои анализираат одредена состојба и кои имаат право да критикуваат некого или нешто, врз основа на својата негативна оценка или, пак, како *судии* кои осудуваат некого или нешто, врз основа на својата лична перцепција или впечаток. Многу поретко, политичарите отворено преземаат улога на *активисти*, кои со својот говор на омраза експлицитно охрабруваат и повикуваат на насилно однесување кон поедници или групи на луѓе (Atifi & Marcoccia, 2017; Neshkovska & Trajkova, 2020c).

Примери за присуството на говор на омраза може да се најдат во политичкиот дискурс на многумина актуелни политички претставници на повеќе држави во светот (Доналд Трамп, Борис Џонсон, Реџеп Таип Ердоган, Виктор Орбан, Ким Јонг-ун и др.) (Neshkovska & Trajkova, 2020c). Поконкретно, американскиот претседател, Доналд Трамп, имигрантите во САД, во повеќе наврати, ги споредува со „животни“ (‘animals’), „зараза“ (‘infestation’), „полошо од најлошото“, (‘worse than the worst’), додека, пак, пред затоплувањето на односите со севернокорејскиот претседател, Ким Јонг-ун, тој, во повеќе наврати, својот колега од Северна Кореја го нарекува „манијак“ (‘maniac’), „лудак“ (‘madman’), и „малиот човек-ракета“ (‘the little rocket man’). На ваквиот говор на омраза и Ким Јонг-ун, исто така, возвраќа со говор на омраза и Трамп го нарекува „растроен сенилен старец“ (Ким Јонг-ун: “*Whatever Trump might have expected, he will face results beyond his expectation. I will surely and definitely tame the mentally deranged U.S. dotard with fire*”) (Neshkovska & Trajkova, 2020c, стр. 104–105).

Од европските политичари, примери за меката форма на говорот на омраза се забележани во дискурсот на Борис Џонсон, премиерот на Велика Британија, кој муслиманските жени поради хиџабот на нивната глава ги нарекува „ограбувачи на банка“ (‘bankrobbers’) и „сандачиња за пошта“ (‘letterboxes’); додека, пак, американската политичарка, Хилари Клинтон, „сидистичка медицинска сестра во психијатриска болница“ (Џонсон: “*She's got dyed blonde hair and pouty lips, and a steely blue stare, like a sadistic nurse in a mental hospital.*”); а рускиот претседател со „виленк“ („дуце“) и „безмилосен и манипулативен тиранин“ (Џонсон: “*Despite looking a bit like Dobby the House Elf, he is a ruthless and manipulative tyrant*”) (Neshkovska & Trajkova, 2020c, стр. 107). Унгарскиот премиер, Виктор Орбан, пак, во своите контроверзни коментари во врска со бегалците од Сирија, ја опишува нивната миграција како „инвазија“, а бегалците како „терористи“, „натрапници“ и „отровна супстанција“ (Орбан: “*The factual point is that all the terrorists are basically migrants*”/“*These people are Muslim invaders*”/“... for us migration is not a solution but a problem ... not medicine but a poison”) (Neshkovska & Trajkova, 2020c, стр. 109). Турскиот претседател, Реџеп Таип Ердоган, пак, по обидот да биде присилно симнат од власт во 2016 година, користи говор на омраза кон

приврзаниците на движењето ЃУЛЕН⁶ бидејќи смета дека тие го организирале обидот за државен удар. Така, во своите изјави членовите на тоа движење редовно ги нарекува: „убијци“ (‘assassins’), „перверзни“ (‘perverts’), „крадци на гробови“ (‘grave robbers’), „лажговци и измамници“ (Ердоган: ‘*They lie, do monkey business, plot and malice*’/‘*They don’t have any morality, nor shame*’/‘*They are bloodsucking vampires*’/‘*They are pawns of Turkey’s foes*’) (Neshkovska & Trajkova, 2020c, стр. 109).

Политичкиот дискурс на актуелни политичари на власт, обременет со јазични единици кои претставуваат говор на омраза, во услови на глобализација кога информацијата со помош на напредната информатичка технологија се пренесува насекаде со голема брзина, несомнено претставува сериозна закана за човештвото. Поединци или групи, поттикнати од говорот на омраза на политичарите, може да се охрабрат да иницираат лични трагедии, но и трагедии од далеку поголеми размери (Neshkovska & Trajkova, 2017; Neshkovska & Trajkova, 2020c).

10.4 Политичкиот дискурс на политичарите во заминување

Политичкиот дискурс на политичарите кои ја напуштаат функцијата, односно својата позиција на влијание и моќ, генерално, се разликува од политичкиот дискурс којшто беше претходно дискутиран во другите два ситуациски контексти – кога политичарите се обидуваат да дојдат на власт и кога се веќе на власт. Говорите со кои политичарите си поднесуваат оставка, исто како и инаугурациските говори, говорите со кои доделуваат некаква награда, како и нивните говори за збогување, се говори кои имаат илокуциски ефект, односно говори преку кои се реализира конкретен формален чин (Reisigl, 2008).

Одлуката да ја напуштат функцијата пред официјално да им истече мандатот може да се темели на најразлични причини, но најчесто се должи на неуспешно справување со задачите и предизвиците што со себе ги носи одредена политичка функција (Dumm, 1998). Самоиницијативното повлекување, најчесто негативно се одразува врз угледот и можниот иден ангажман на политичките субјекти (Felice, 2009). Оттука, разбирлив е нивниот напор преку говорот со кој си поднесуваат оставка да се стремат да остварат две клучни цели – да ја информираат јавноста за оставката, но и да понудат оправдување за своите постапки и на тој начин да си го зачуваат „лицето“. Свесни дека овие две цели – откажување поради неуспех и зачувување на „лицето“, не се баш компатибилни, политичарите пристапуваат многу

⁶ Основач на движењето ЃУЛЕН е Мухамед Фетулах Ѓулен, турски свештеник, поранешен имам, писател и политичар кој живее во егзил во градот Сајлсбург во САД. Ова движење има меѓу 3 и 6 милиони следбеници во светот и има конгломерат од банки, медиуми, градежни компании и училишта.

внимателно и умешно кон изборот на јазичните средства со кои ја ефектуираат својата оставка (Neshkovska, 2019b; Neshkovska, 2020d).

Во овој контекст, интересно е да се споменат говорите на последните тројца британски премиери, кои еден по друг си поднесоа оставка во временски период од само една деценија – Гордон Браун во 2010 година (поради рецесијата што ја погоди Велика Британија); Дејвид Камерон во 2016 година (поради референдумот за излез на Велика Британија од Европската Унија) и Тереза Меј во 2019 година (поради неуспешните обиди да постигне профатлив договор со ЕУ за излез на Велика Британија од европското семејство) (Neshkovska, 2019b; 2020d). Сите тројца политичари, во своите последни говори, зборуваа за искуствата и постигнувањата што ги имале додека биле на функција; ја фалеа и величаа својата земја; изразуваа благодарност до своите соработници; предвидуваа светла иднина за својата земја и го разубедуваа народот дека сè ќе биде во ред. Посебно интересен е фактот дека никој од нив во својот последен говор не се обидуваше да го „лоцира“ и критикува виновникот за својот неуспех. Наместо тоа, сите тројца премиери многу суптилно во своите говори алудираа на „виновникот“ поради кој не успеале да ги реализираат своите политики.

Оттука, воопшто не изненадува фактот дека нивниот лексички избор се базираше во најголема мера на **позитивна лексика**, односно на зборови и колокации употребени со позитивна конотација (Браун: “*I loved the job for its potential to make this country fairer, more tolerant, more green, more democratic, more prosperous and more just – truly a greater Britain.*”/Камерон: “*It's why we delivered a fair, legal and decisive referendum in Scotland*”/“*Britain is a special country – we have so many great advantages...*”/“*I believe we've made great steps, with more people in work than ever before in our history, with reforms to welfare and education, increasing people's life chances, building a bigger and stronger society, keeping our promises to the poorest.*”) (Neshkovska, 2020d, 105–107). **Негативната лексика**, т.е. лексиката употребена со негативна конотација, беше многу ретка појава и беше користена само кога имплицитно се укажуваше на одредени слабости на британското општество, како и на оние кои придонесоа за нивниот политички неуспех (Камерон: “*And while we are not perfect I do believe we can be a model for the multi-racial, multi-faith democracy*”/Браун: “*I will never forget all those who have died in honour and whose families today live in grief*./Меј: “*To succeed, he or she will have to find consensus in Parliament where I have not*”/“*Our politics may be under strain, but there is so much that is good about this country*”) (Neshkovska, 2020d, стр. 105–107).

Стилските фигури беа составен декор и на овој тип политички дискурс (Neshkovska, 2020d). Политичарите на заминување внимателно ја зацврстуваа естетска вредност на својот говор со помош на **метафора** (Браун: “*And now my political season is over, let me stress that ...*”/Камерон: “*I will do everything I can as Prime Minister to steady this ship over the coming weeks and months but I do not*

think it would be right for me to try to be the captain that steers our country to its next destination“), персонификација (Браун: *“I love the job for its potential to make this country I love fairer, more tolerant ...”*/Камерон: *“We have restored Britain’s strength“*/Меј: *“It is why the Race Disparity and gender pay reporting are shining light on inequality, so it has nowhere to hide“*), *метонимија* (Камерон: *“We must prepare for a negotiation with the European Union”*/“*The Cabinet will meet on Monday“*), *хипербола* (Камерон: *“Brexit is a giant democratic exercise... the biggest in our history“*/Меј: *“Our Government tackles the biggest peacetime challenge any government has faced“*) и *идиом* (Камерон: *“Over 33 million people from England, Scotland, Wales, Northern Island and Gibraltar have all their say”*/“*It was not a decision that was taken lightly...”*). Интересен е фактот дека сарказмот и иронијата воопшто не беа присутни во овие говори. Но, од друга страна, тоа воопшто не изненадува, ако се земе предвид дека политичарите само суптилно навестуваа кој е виновен за нивното повлекување и никого отворено не обвинуваа за своето повлекување од функцијата премиер.

Доминатната употреба на позитивна лексика и големиот број различни стилски фигури се поврзува со потребата на политичарите да остават позитивен впечаток со својот последен говор, што, во крајна линија, може да се протолкува и како обид за зачувување на „лицето“, односно угледот и во тие тешки околности кога се признава неуспех и се прибегнува кон повлекување (Neshkovska, 2020d, стр. 105–107).

Понатаму, тројцата политичари, очигледно, внимаваа својот политички дискурс да го изградат не само врз основа на внимателно избрана позитивна лексика и многу различни стилски фигури туку и со помош на одредени синтаксички структури (Neshkovska, 2019b). Така, *потврдните реченици* беа примарниот избор и на политичарите во оставка (Гордон: *“My resignation as leader of the Labour party will take effect immediately“*/Браун: *“I have spoken to Her Majesty the Queen this morning to advise her of the steps that I am taking.“*/Меј: *“So I am today announcing that I will resign as leader of the Conservative and Unionist Party on Friday 7 June so that a successor can be chosen.“*) (Neshkovska, 2019b, стр. 12). Овој тип реченици дефинитивно соодветствуваше со целта на овие говори, а тоа е да се информира јавноста за нивното повлекување од политичката сцена. Притоа, со оглед на тоа дека во своите говори не упатуваа критики и обвинувања експлицитно кон никого за својот неуспех и не се обидуваа да го „подбуцнат“ народот да изрази некакво незадоволство, разбирливо е тоа што тројцата премиери не користеа воопшто друг тип реченици (прашални и извични реченици).

Говорите за поднесување оставка генерално ги градеа со помош на *кратки прости реченици* (Браун: *“My resignation as leader of the Labour party will take effect immediately.“*/Меј: *“Back in 2016, we gave the British people a choice.“*), но подеднакво се служеа и со *сложени*, но, сепак, *кратки реченици* коишто се состојеја од една главна и една зависна дел-реченица (Браун: *“In the*

event that the Queen accepts, I shall advise her to invite the leader of the Opposition to form a government.”/Камерон: *“I will attend the European Council next week to explain the decision the British people have taken and my own decision.”*/Меј: *“I believe it was right to persevere, even when the odds against success seemed high.”*). Фактот дека политичарите избегнуваа долги и комплексни реченици, и во овој случај, може да се протолкува како обид во својот последен говор да ги претстават своите аргументи на едноставен и недвосмислен начин за секој да може да ги разбере и да ги прифати. Повторно, таквиот јазичен потег оди во прилог на сопствено легитимизирање, т.е. зачувување на своето „лице“ во очите на јавноста (Neshkovska, 2019b, стр. 13–16).

Една посебно впечатлива одлика на говорите со кои политичарите си поднесуваа оставка, која повторно е поврзана со синтаксичката структура на нивните искази, е тенденција за доминантна употреба на **активни реченици со стилски обележан редослед**. Честата употреба на активни реченици укажува и на тоа дека политичарите не сакаа да им дадат претерано формална нота на своите последни говори, што би било случај кога би преовладувала употребата на пасивни конструкции. Исто така, со оглед на тоа дека во своите говори политичарите не зборуваа експлицитно за својот политички неуспех, разбирливо е дека не чувствуваа потреба да ја „кријат“ својата функција на вршителите на дејството, за што, вообичаено, се користат пасивните конструкции. Од друга страна, нивните стилски обележани искази најчесто започнуваа со **сврзниците ‘and’ или ‘but’** (Браун: *“And let me add one thing also.”*/ Камерон: *“But above all this will require strong, determined and committed leadership.”*) или, пак, со **прилози** (Браун: *“In the face of many challenges in a few short years, challenges up to and including the global financial meltdown, I have always strived to serve, to do my best in the interest of Britain, its values and its people.”*). Во дел од своите искази, наместо вообичаениот редослед на зборовите (SVOCA), детектирана беше и **екстрапозиција (преместување или извлекување) на дел од именската фраза** надвор од неа (Браун: *“I said I would do all that I could to ensure a strong, stable and principled government was formed, able to tackle Britain's economic and political challenges effectively.“*), а додека, пак, во други се забележа и целосно **испуштање на некој функционален елемент** од реченицата (Меј: *“So much to be proud of:“*/Камерон: *“Britain is a special country – we have so many great advantages – a parliamentary democracy where we resolve great issues about our future through peaceful debate, a great trading nation with our science and arts, our engineering and our creativity, (which are) respected the world over.“*) (Neshkovska, 2019b, стр. 17–20). Ваквите нарушувања на вообичаениот збороред не се граматички погрешни; тие се прават за да се „обележи“, т.е. нагласи одреден дел од исказот, како резултат на што соговорникот би можел полесно да ја протолкува поентата на говорителот, а со тоа и побрзо да ја прифати и одобри.

10.5 Заклучок

Имајќи го предвид големото влијание што политичкиот дискурс го има врз животот на поединецот и општественото функционирање воопшто, несомнено е дека заслужува внимание, темелна анализа и научно толкување. Токму во тој правец е и изложеното во ова поглавје во кое се потврдува широкиот спектар на јазични средства со кои се служат политичарите во градењето на својот политички дискурс, и тоа во зависност од ситуациониот контекст и целта што сакаат да ја постигнат.

Она што може да се заклучи од погоре изнесената дискусија на резултатите добиени од повеќе истражувања на политичкиот дискурс со помош на критичка дискурсна анализа е дека без оглед на политичкото милје на кое му припаѓаат политичарите во дадени ситуации – пред избори, кога се на власт и кога се откажуваат од власта, во голема мера, го градат својот дискурс со многу слични јазични единици како на лексички така и на синтаксички и стилски план. Иако се разбира дека треба да се земат предвид и индивидуалните предиспозиции и убедувања на политичарите, сепак, она што се чини дека им претставува заедничка одлика е тоа што ефектот на убедување најчесто се трудат да го постигнат првенствено преку сопствено легитимизирање, базирано генерално на позитивна лексика, избрани стилски фигури и внимателно изградени синтаксички искази, но и преку делигитимизирање на противниците со помош на негативна лексика, која во дадени случаи се користи и за градење на стратегиите за изразување јазична неучтивост и говор на омраза. Жестоката реторика која, на некој начин, проверува за време на периодот кога се во опозиција и во периодот кога се на власт, наеднаш како сосема да спласнува кога пред политичарите се спушта финалната завеса на политичката сцена и нивниот политички дискурс е ставен исклучиво во функција на спасување на угледот односно зачувување на „лицето“ на политичарот кој доживеал политички неуспех.

Користена литература

- Assimakopoulos, S., Baider, H. F. & Millar, S. (2017). *Online Hate Speech in the European Union. A Discourse-Analytic Perspective*. Springer Open. Retrieved from: <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-319-72604-5>
- Atifi, H., Marcoccia, M. (2017). Exploring the role of viewers' tweets in French TV political programs: Social TV as a new agora?. *Discourse, Context and Media* (2017), <http://dx.doi.org/10.1016/j.dcm.2017.03.002>
- Beard, A. (2000). *The Language of Politics*. London: Routledge.

- Bousfield, D. (2008). Impoliteness in the struggle for power. In D. E. Bousfield & M. A. Locher, (Eds.) *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice*. Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 127–154.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Charteris-Black, Johnatan (2011). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse Theory and Practice*. London and New York: Routledge.
- Chouliaraki, L., & Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity*. Edinburgh: Edingurgh University Press.
- Culpeper, J. (2005). *Impoliteness: Questions and Answers*. Lancaster: Lancaster University.
- Dumm, L. T. (1998). Resignation. *Critical Inquiry*, Vol. 25, No. 1. The University of Chicago Press. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/1344133>.
- Felice, W. F. (2009). How Do I Save My Honor? War, Moral Integrity, and Principled Resignation. Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- García-Pastor, D. Maria (2008). Political Campaign Debates as Zero-sum Games: Impoliteness and Power in Candidates' Exchanges. In Bousfield, D. E. & Locher, M. A. (Eds.) *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice*. Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 101–126.
- Jones, J. and Wareing, S (1999). Language and Politics. In Thomas, L. et al. (Eds.), *Language, Society and Power*. London: Routledge.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Neshkovska, S., & Trajkova, Z. (2017). The Essentials of Hate Speech. *International Journal of Education TEACHER* 14, pp. 71–80.
- Neshkovska, S. (2019a). Language in political speeches. *Conference Proceedings of the International Scientific Conference “Towards a Better Future, Democracy, EU Integration and Criminal Justice”*, Volume II, Faculty of Law, “St. Kliment Ohridski” University–Bitola.
- Neshkovska, S. (2019b). Quitting with Style Linguistic Analysis of Political Resignation Speeches. *Thesis* 8(2), pp. 3–30.
- Neshkovska, Silvana & Zorica Trajkova (2020a). Coronavirus–inspired Metaphors in Political Discourse. *Thesis* 9(2), pp. 99–132.
- Neshkovska, Silvana (2020b). Impoliteness on the political stage: The case of the 2019 final Macedonian presidential debate. *Lodz Paper of Pragmatics* 16(2), pp. 285–304.

- Neshkovska, S. & Trajkova, Z. (2020c). Rhetorical Violence in Political Discourse and its Implications. *International Scientific Conference “Hate Speech and the Concept of Hate Crimes: Acts of Perception and Compulsory Social Conformism” Conference Proceedings*, Faculty of Law – Kicevo, University “St. Kliment Ohridski” – Bitola, ISBN 978-608-4670-12-4 608-4670-12-1, pp. 98–114.
- Neshkovska, S. (2020d). The Rhetoric Behind Political Resignation Speeches. “Palimpsest” *International Journal for Linguistic, Literary and Cultural Research* 5, 99–111.
- Reisigl, M. (2008). Rhetoric of Political Speeches. In Wodak, R. & Koller, V. (Eds.) *Handbook of Communication in the Public Sphere*. UK: Lancaster University, pp. 243–270.
- Trajkova, Z. & Neshkovska, S. (2019), Strategies of Legitimation And Delegitimation in Selected American Presidential Speeches. *Respectus philologicus* 35(40), pp.11–29.
- Van Dijk, A. Teun (2002). Ideology: political discourse and cognition. In P. Chilton and C. Schaffner (Eds.). *Politics as Text and Talk* (203–238). Amsterdam: John Benjamins.
- Van Dijk, A. Teun (2009). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 95–120). London: Sage.
- Weiss, G. & Wodak, R. (2003). *Critical Discourse Analysis Theory and Interdisciplinarity*. New York: Palgrave Macmillan.

Summary

POLITICAL DISCOURSE AND CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS

Political discourse displays a wide array of specific features which are greatly determined by the context in which it is generated and the aims political entities wish to achieve. This chapter offers an overview of various linguistic features of political discourse, uncovered and discussed in previous studies on political discourse conducted by the author of this chapter. The studies in question are all based on critical discourse analysis of political discourse of a number of politicians, both domestic and foreign, in three different situational contexts – when politicians attempt to come to power; when they have already acquired power, and when they resign their political post.

Studies suggest that in the pre-election period, the political discourse of politicians aspiring to come to power is marked by specific lexical, syntactic

and stylistic features, intended to help them achieve their ultimate aim – coming to power. The political discourse of politicians in the course of their political mandate, particularly at times when decisions of major importance need to be reached, seems to be based significantly on conceptual metaphors, but some politicians, empowered by their high political standing, at points, feel enticed to use even hate speech in addressing unlike-minded individuals or groups of people. Finally, when faced with the inevitability of resignation, politicians again accommodate suitable lexical, syntactic and stylistic means to suit their twofold aim – admitting failure and saving ‘face’.

The findings of all the studies discussed here indicate that the realization of political discourse is heavily reliant on the situational context in which it is generated. Moreover, given that the overarching goals of political entities, irrespective of their country of origin, bear similarities to a great extent, political discourse seems to be marked by some universal features.

За авторката

Силвана Нешковска, вонреден професор на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола, предава група предмети од областа на англиската лингвистика на насоката Македонски јазик и странски јазици на Педагошкиот факултет во Битола. Нејзиниот главен истражувачки интерес е во доменот на прагматиката, преводот и изучувањето на англискиот јазик како странски јазик.
Email: silvana.neskovska@uklo.edu.mk